

SATE ȘI MOȘII BUZOIENE PÂNĂ LA 1500

Ilie MÂNDRICEL

VILLAGES AND ESTATES IN BUZAU BEFORE 1500 AD

Abstract

Starting from the idea that the 13th and the 14th centuries represented the emergence period for the structure of the neural rural network of Wallachia, the author keeps a documented count of the localities in Buzau County that existed before 1500 AD, thus contributing to a better understanding of the Buzau realm.

Cuvinte cheie: epoca medievală, sate, moșii buzoiene, document

Keywords: Middle Ages, villages, boyar estates in Buzau, document

Scormonitorilor, care nu lasă trecutul să alunece-n uitare, le apar adesea înaintea ochilor, din filele vechilor noastre hrisoave și zapise, nume de sate și moșii, unele dispărute de mult, iar altele ajunse până la noi cu vechiul nume sau cu altul primit pe parcurs. Din rațiuni inerente cercetării istorice, de aici până la gândul ierarhizării cronologice a acestor nume nu e decât un singur pas de făcut, pas căruia aproape că nu i te poți sustrage. Dar până a ajunge la documentul datat precis și care nu lasă nici un dubiu cronologic, sunt demne de luat în seamă informațiile mai vechi sau mai noi despre sate și locuri din județul Buzău. Aceste știri documentare se cer verificate și comparate, coroborate între ele sau cu altele din instrumentele de lucru pe care le avem azi la îndemână. Pentru perioada de până la 1500 am folosit următoarele surse: I. R. Mircea, „Catalogul documentelor Țării Românești, 1369-1600”¹ și fiecare din primele volume ale celor două serii din colecția documentelor slavo-române: „Documente privind istoria României. B. Țara Românească”² și „Documenta Romaniae Historica. B. Țara Românească”³. Facem precizarea că nu vom intra în detalii și informații de natură arheologică, sarcina aceasta revenind specialiștilor, dar vom da un singur exemplu spre a ilustra vechimea

¹ Apărut la București, Ed. Cartea Românească, 1947.

² În continuare, *D.I.R. B. ...*, sec. XIII-XV, București, Ed. Acad., 1951.

³ În continuare, *D.R.H. B. ...*, vol. I (1247-1500), București, Ed. Acad., 1966.

unor sate buzoiene. Este vorba de satul Colți, despre care Nicolae Densușianu nota: „În această regiune a Buzăului, acoperită cu păduri seculare, fânețe și izlazuri întinse, cu stânci prăpăstioase, piscuri înalte și ascuțite, se află situată o comună însemnată românească, ce poartă numele de Colți. (...) Leagănul acestei comune îl formează satul așa numit Colți, așezat la picioarele unor stânci sălbatice cu forme de colți și care de fapt poartă această numire. Un alt cătun al acestei comune Colți poartă numele Mățerea (azi, Mățara, n. n.). (...) Aceste două sate Colți și Mățerea, din plaiul Buzăului, sunt „Colchi, Metereaque turba” ai lui Ovidiu, triburi pastorale cari, trecând cu turmele lor pe teritoriul Scythiei Mici, inspirau odată atâta teroare poetului”⁴.

Altă informație am reținut din „Monografia județului Buzău”, care fixa apariția primelor sate din județ în secolul al XV-lea⁵. Regăsim aserțiunea și la autori mai recentți, din păcate, tot fără vreo indicare a sursei: „În câteva sate (Păltineni, Lopătari, Pârscov) primele acte scrise apar în sec. al XV-lea sau chiar din sec. al XIV-lea (Scăeni, Mărăcineni). Un număr mai mare de sate, dintre care Chiojdu, Cătina, Cislău, Viperești, Gura Sărății, Târcov și Beceni au primele documente din sec. al XIV-lea. Cele mai multe dintre acestea au apărut în sectorul Cislău-Vernești al Văii Buzăului, pe Slănic (Vintilă-Vodă și Beceni) și pe pantele sudice ale Dealului Mare (Lipia și Gura Sărății)”⁶. Uneori, informațiile de mai sus se confirmă documentar. Un exemplu: satul Scăeni, din comuna Bozioru, ale cărui începuturi se pierd în negura timpului și a legendelor. La vale de vatra satului, în Siliște, ar fi fost cândva sat tătăresc. Localnicii „au dat mână de ajutor” în bătălia de la Posada (1330) și apoi în cea de la Rovine (1394), beneficiind apoi de răsplată domnească „pentru dreaptă și credincioasă slujbă”. Numărându-se printre cele mai vechi sate de cordon din zonă, care asigurau paza graniței cu Transilvania, așezarea se ținuse permanent „la sânul domniei”. Toți bătrânii satului știau că moșia Scăeni a fost dania domnească cu care Mircea cel Bătrân îi răsplătise pe înaintași. Din păcate, hrisovul de danie nu s-a păstrat (original, copie sau vreo întărire explicită a lui) printre documentele de până la 1659⁷. Verificând dacă documentele de după 1659 nu amintesc cumva de această danie, am depistat o carte de judecată a Departamentului de Opt al Divanului Judecătoresc din București despre litigiul moșnenilor Scăeni cu cei din Bălănești și cu mănăstirea Berca pentru moșia

⁴ Densușianu, N., *Dacia preistorică*, Craiova, Ed. Obiectiv, f. a., vol. III, pp. 126-127. Nota de aici a autorului adaugă: „Teritoriul comunei Colți ne apare locuit și în epoca neolitică. Lângă stâncile de la fig. 204, țăranii găsesc adeseori așchii de silex și hârburi cu cenușă” (*Ibidem*, p. 126, nota 2).

⁵ *Monografia ...*, Întocmită de Prefectura județului Buzău, Buzău, f. ed., 1943, p. 184.

⁶ Petrescu-Burloiu, I., *Subcarpații Buzăului*, București, Ed. Litera, 1977, pp. 142-143.

⁷ Este anul la care a ajuns „Catalogul documentelor Țării Românești”, vol. IX, București, Arh. Naț. ale României, 2012, în format electronic pe site-ul instituției, www.arhnat.ro.

Ulmet. Se prezentase „o alegere a dumnealor ispravnici ai județului Buzău” din 20 octombrie 1827 „coprinzătoare între altele că atât din hrisovul răposaților domni Mircea Vvd. și Mihnea Vvd.” au dovedit că acest codru de loc este al moșnenilor jăluitori Scăeni”⁸. Domnul al cărui hrisov fusese văzut de instanța isprăvnicească a Buzăului era Mircea cel Bătrân, iar actul respectiv sau copia lui exista la 1827 și era folosit de posesori în apărarea drepturilor lor funciare.

Și în alte sate ale noastre domnitorii au făcut confirmări de pământuri „pentru dreaptă și credincioasă slujbă”, adică pentru credința și sprijinul în luptele de apărare. Alteori întărirea se dă după îndelungate litigii funciare, actele respective trimițând la hrisoavele unor domnitori anteriori. Temeiurile proprietății moșnenești fiind mai vechi cu secole întregi, actul de confirmare sau de înnoire a moșiilor sătești afirmă că s-a văzut vechea carte de proprietate. Unele ocini se afirmă că au aparținut localnicilor „de la bătrânii domni de mai nainte vreme” sau „de la descălécătoarea țării”. De exemplu, Leon Tomșa Voievod întărește în 1630 satul Brăești moșnenilor de acolo, fiind al lor „încă de mai înainte vreme, de la ceilalți bătrâni domni de demult, de la începutul țării”⁹. Despre Focșenei și Bozieni (Boziani, Buzăiani) – fost sat între Focșenei și oraș, azi dispărut – hrisovul lui Matei Basarab din 1645 delimitează mai întâi cu exactitate locul: „Însă aceste hotară aceștii moșii sânt din Drumul Herului până în muchea Gârlașilor despre târgu și în jos merge pe muchea heleșteului până în jos, până unde să hotărăște cu moșia târgului Buzăului”, moșia fiind a moșnenilor „pentru că această zisă mai sus moșie Focșanei și Boziianii au fost a lor veche și dreaptă moșie de la moșii și de la strămoșii și de la părinții lor de mai nainte vreme, din zilele altor bătrâni domni de demult, de la începutul țării, nevândută, nezălogită nimănu și tot au fost pe seama lor cu bună pace”, după cum se stabilise la judecata boierilor și a arhiepiscopului Ștefan al Buzăului¹⁰. Aceste 4 comunități umane sătești, 2 din nordul județului, unde se logodește dealul cu muntele, iar ultimele 2 din câmpie, lângă târgul central, sunt anterioare începuturilor statale ale Țării Românești.

Un sat care apare mai des în documentele secolului al XVI-lea este Negoșina, din comuna Cănești. La 19 ianuarie 1535, Vlad Vintilă Voievod întărea niște ocini la Negoșina, Criveală (Crevelești) și Cernătești, adăugând că la judecata domnească „am citit cărțile vechi ale lui Basarab Voievod și ale

⁸ D.A.N.I.C. București, Fond Episc. Buzăului, XII/15, doc. din 18 martie 1831, editat integral în colecția Mândricel I., *Scormonind prin cenușa veacurilor*, Buzău, Ed. Vega, 2011, pp. 92-93, doc. nr. 154.

⁹ *D.R.H. B. Țara Românească*, vol. XXIII, București, Ed. Acad., 1969, pp. 298-299, doc. din 10 (nov.-dec.).

¹⁰ *Ibidem*, CXXVI/13, doc. din 23 august, cf. *D.R.H. B. ...*, vol. XXX, București, Ed. Acad., 1998, pp. 310-312.

altor domni”¹¹. Basarab voievod cel amintit este un domnitor de dinaintea lui Neagoe Basarab (1512-1521), fiindcă într-un alt hrisov din 14 iulie 1538, prin care Radu Paisie întărea mai multora a cincea parte din Negoșina, se preciza că „le este lor veche și dreaptă ocină, dedină și curățită cu securea și cu foc și cu muncă în arșiță, încă în zilele lui Dan voievod cel Bătrân”¹². Domnul din hrisovul lui Radu Paisie este sigur Dan I (1385-1386), nu Dan al II-lea (1422-1426 și 1427-1431). În speță judecata s-a reluat și beneficiarilor Mircea Ciobanul le întărește la 6 iunie 1545 „să le fie ocină Negoșina jumătate, pentru că le este veche și dreaptă ocină și dedină, încă din zilele răposatului Dan voievod și au curățat cu securea și cu sapa și cu focul în pădurea deasă și tare”. Noul act face precizarea că părțile litigante se judecaseră și „înaintea lui Radu voievod Călugărul”¹³.

Se știe că satul Cislău este atestat documentar la 23 septembrie 1523, când Vladislav voievod îl întărea jupâneselor Neacșa și Neaga în urma unei judecări la care s-a scos „cartea lui Vlad Voievod cel Bătrân, care a fost înainte de străbunicul domniei mele Vladislav voievod”¹⁴. Vladislav al III-lea, domnul judecător, a avut ca străbunic pe Vladislav al II-lea (1447-1456), iar Vlad Voievod cel Bătrân, a cărui carte a servit drept temei în instanța domnească, fusese Vlad I, care a domnit în 1396. Deci, la sfârșitul secolului al XIV-lea, satul Cislău exista și locuitorii lui aveau proprietăți pentru care dețineau vechi hrisoave domnești.

Un alt sat din zona subcarpatică a Buzăului este Pârscovul, puternică moșnenie a zonei¹⁵. Atestat documentar la 1515, împreună cu Pânătau, Sibiciu, Târcov și Ulmet (Bozioru)¹⁶, Pârscovul este mult mai vechi, realitate dovedită de documentele ulterioare. În general, specialiștii au apreciat că un sat a fost întemeiat, s-a constituit ca așezare umană colectivă, cel puțin cu 100-200 de ani înainte de data atestării lui documentare, din acest punct de vedere secolele al XIII-lea și al XIV-lea „au reprezentat etapa de formare a structurii rețelei rurale medievale a Țării Românești”¹⁷. Faptul este valabil și în ceea ce privește Pârscovul, căci am amintit deja despre întărirea dată de Vladislav al III-lea satului Cislău la 23 septembrie 1523, act emis după judecata soților jupânișelor Neacșa și Neaga cu Aldea și Tatul cu ceata lor de moșneni din Pârscov, care prezentaseră la divan „cartea lui Vlad Voievod cel Bătrân, care a fost înaintea

¹¹ D.R.H. B. ..., vol. III, București, 1975, p. 1.

¹² Idem, vol. IV, loc. și ed. cit., 1981, pp. 82-83.

¹³ *Ibidem*, pp. 224-225.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, loc și ed. cit., 1972, p. 419.

¹⁵ O bună prezentare documentară a moșiei Pârscov (1515-1754) la Năsturel, P.V., *Neamul boierilor Pârșoveni*, în *Literatură și artă română*, 1904 (VIII), pp. 619-632.

¹⁶ D.R.H. B. ..., vol. II, București, pp. 270-271, doc. din 13 aprilie.

¹⁷ Acad. Rom., *Istoria Românilor*, București, Ed. Enciclopedică, vol. III, 2010, pp. 573-574.

străbunicului domniei mele (Vladislav (rupt) voievod”. Dacă moșnenimea din Pârscov obținuse la 1396 hrisevul lui Vlad I, înseamnă că satul lor exista de ceva vreme, asemenea obști de țărani liberi fiind omniprezente în zona subcarpatică a Buzăului (Colți, Scăeni, Brăești, Goidești, Bălănești, Moșești Pietraru de azi, Negoșina, Trestia). Pârscovenii „ei singuri au mărturisit în fața domniei mele că nu au ținut (moșia Cislău, n. n.) din acea vreme până în zilele domniei mele”¹⁸. Vechimea Pârscovului este susținută și de alte hriseave: cel de la Mihnea Turcitul din 8 ianuarie 1582 pentru a întări lui Dumitru mare spătar și lui Ștefan logofăt ocini la Pârscov, Blestematele și un vad de moară la Urlători, după judecata cu moșnenii pârscoveni. Obiectul litigiului era o „ocină la Blăstămatele, din partea lui Țigulea, a treia parte”, care „a fost de moștenire a lui Țigulea, dar a închinat-o însuși Țigulea de a lui bunăvoie jupanului Dragomir spătar, bunicul jupânițelor Caplea și Chera, încă din zilele răposatului Vlad voievod”. Țigulea pârca lab a fost unul dintre marii moșneni ai așezării, care nu în puține documente apare și sub numele Pârscovul Țigulii¹⁹. În litigiu se găsea o altă „ocină la Pârscov, partea lui Tetiu și a lui Bucșa, toate părțile lor, oricât se va alege de peste tot hotarul”, pe care „le-au închinat însuși Tetiu și Bucșa lui Dragomir spătar, de a lor bunăvoie, încă din zilele lui Vlad voievod”. Ultimul obiect al litigiului era „un vad de moară la Urlători”, pe care „l-a închinat însuși Urlatul lui Dragomir spătar, încă din zilele lui Vlad voievod”. Deoarece urmașilor lui Dragomir spătar „li s-a întâmplat pribegie în țări străine”, Țigulea vânduse ocina de la Blestematele altora, iar urmașii lui, ai lui Tetiu, Bucșa și Urlatul susțineau că strămoșii lor n-au închinat nimic lui Dragomir spătar. În toate cele trei cazuri „domnia mea am cercetat și am judecat după dreptate și lege, cu toți cinstiții dregători ai domniei mele și am văzut și am citit domnia mea cartea lui Vlad voievod”, astfel că hotărârea a fost defavorabilă contestatarilor²⁰.

Ultimul sat care a fost parte în litigiul de mai sus, Urlători, se găsește în fosta comună Berca (azi, oraș), fiind atestat documentar la 1532, cu ocazia întăririi Pleșcoiului²¹, iar de la 1 ianuarie 1965 satului Urlători (atunci în fosta comună Pleșcoi) i s-a schimbat numele în Valea Nucului²². După Legea

¹⁸ D.R.H. B. ..., vol. II, *op. cit.*, pp. 419-421.

¹⁹ Cum îl întâlnim la 6 nov. 1581, 19 nov. 1590 etc. Țigulea a fost fratele lui Miclea și tatăl lui Barbu, Cârștian, Daleca, Manea, Moș, Neagu, Țigulea și Vlad.

²⁰ B.A.R., Fond Documente istorice, CCCXCVII/22; orig. sl. și trad. în „D.R.H. B. ...”, vol. IX.

²¹ D.R.H. B. ..., vol. III, loc. și ed. cit., 1975, pp. 363-364. „Și semnele hotarului să se știe: din crucea celorlalte sate, din hotar până la grui, de acolo până la hotarul Urlătorilor la Zârna, de acolo până la hotarul Hodobenilor, de acolo la hotarul Mirlarilor și până la moara de vânt, de acolo merge până la hotarul Aldenilor”.

²² „Buletinul oficial” al M.A.N. a R.P.R., nr. 20/18 decembrie 1964 (XIII), p. 224.

comunală din 1864 era cătun, pendinte tot de fosta comună Pleșcoi²³. În 1892 dobândise statutul oficial de sat și avea, împreună cu cătunul subordonat Pietrișu, 106 case și 500 de locuitori²⁴. Iată alte câteva date despre acest sat: biserica de lemn cu hramul Sfinții Voievozi datează din 1846-1849. La 1877-1878 avea 17 pogoane de pământ, 60 de familii, cu 260 de suflete păstorite de preotul Scarlat Grigore, în vârstă de 70 de ani, cu studii de grămatic, ajutat de cântărețul Stanciu Popa și de paracliserul Ion Șolea²⁵. La 1894 biserica era filială a parohiei Pleșcoi²⁶. Între timp, prin Legea rurală din 1864, fuseseră împroprietăriți în 1865 pe moșia Urlători, fostă a mănăstirii Berca, 15 clăcași (1 fruntaș, 10 mijlocași și 4 toporași) cu 104 pogoane de pământ, iar biserica primise 17 pogoane²⁷. Școala primară de azi a început în 1904²⁸. La 1899 se erau înregistrați în satul Urlători, comuna Pleșcoi, plaiul Pârscov-Slănic 42 de moșneni, cu 50 de ha. de moșie²⁹. În sfârșit, datele recensământului agricol din 1941 relevă că: în sat existau 24 de exploatații agricole, majoritatea cu până la 5 ha., folosind ca inventar agricol doar 8 pluguri și 7 căruțe³⁰.

Istoricii și geografii au evidențiat legătura indisolubilă dintre comunitățile umane și teritoriul lor, factorul antropocentric adaptându-se reliefului. Cele mai vechi sate din județ au apărut acolo unde se întruneau condițiile cele mai avantajoase pentru un trai lesnicios, în armonie cu mediul ambiant: existența apei, a sării, pietrei și lemnului, adăpostul dealurilor și muntelui. Asemenea condiții au găsit pe firul văilor de ape: Valea Buzăului, Valea Bălăneșei, Valea Slănicului și Valea Nișcovului. O axă a vechii vieți rurale a obștilor sătești a fost și Valea Bâcii Chiojdului, aici fiind semnalate puternice moșnenii încă dinaintea de întemeierea statului feudal. Primul act care oglindește acest interesant fenomen social-istoric care a fost la noi moșnenia a emanat din cancelaria lui Mihail I (1418-1420), „domnul Țării Românești și munților și către Țara Tătărăscă și amândouă părțile de dincoace și peste

²³ Min. de Int., Agric. și Lucr. Publ., Serv. Statistic, „Indicele comunelor României după noua organizare a Legei comunale”, București, Imprim. Statului, 1865, p. 4 b.

²⁴ Iorgulescu, B., *Dicționar geografic, statistic, economic și istoric al județului Buzău*, București, Ed. Socec, 1892, sub nume.

²⁵ „Statistica eclesiastică a Eparhiei Buzăului”, în *Biserica Ortodoxă Română* („B.O.R.”), nr. 9/1878 (IV), p. 12.

²⁶ „Parohiile urbane și rurale din toată țara”, aprobate prin Decretul regal 1540/5 apr. 1894, în „B.O.R.”, nr. 5/1894 (XVIII), pp. 3-111, sub nume.

²⁷ *Împroprietărirea clăcașilor din anul 1864 și a însurățeilor din anul 1873*, București, Minerva, 1906, pp. 8-9.

²⁸ Stoica, R., *Istoria învățământului buzoian. Repere cronologice*, Pitești, Ed. Carminis, 2005, p. 90.

²⁹ Ciobotea, D., *Istoria moșnenilor*, vol. I (1829-1912), Craiova, Ed. Universitară, 1999, p. 211.

³⁰ Inst. Centr. de Statistică, *Recensământul agricol din 1941*, vol. I, București, 1949, p. 45.

Dunăre și până la Poarta de Hier și până la Marea Neagră”, act păstrat, din păcate, doar printr-un rezumat reprodus după „Cronologia tabelară” a lui N. Iorga și prin care se întărea la 1418 „moșnenilor de Star Chiojdul, ca să le fie lor moșia Chiojdul”³¹. Satul Star Chiojd (Chiojdul Bătrân) se află în județul Prahova, iar Bâsca Chiojdului (Chiojdul Mic) în județul Buzău.

La 25 mai (1429) Dan al II-lea voievod (1422-1426 și 1427-1431) întărește lui Stroe și altora „ca să le fie lor satele Modruzeștii și Crăpeștii de moștenire și ohabnice, lor și feciorilor lor”. Totodată, actul domnesc prevedea ca titularii și ocinile lor „să fie în pace de oierit, de rămători, de dijmărit, de găleată, de gloabe, de podvoade, de chereștea, ce să zice de toate slujbele și dajdile. Și nimeni să nu să îndrăznească a băntui pre dânșii, nici globnic, nici birnic, că oricarele să va ispiți a-i supăra, măcar un fir de păr, acela va avea mare urgie de către domnia mea, ca un necredincios și (rușinător) acestui hrisov al domniei mele”³².

Prin poziția și resursele sale, ținutul Buzăului a fost angrenat de timpuriu în comerțul intern și extern al țării. La 30 ianuarie 1431 domnitorul Dan al II-lea se adresa „întregii țări a domniei mele, celor mici și celor mari și tuturor târgurilor domniei mele și vămileor”, printre alții și „buzăianilor”, invitându-i să participe la negoțul cu Brașovul, „să fie cum a fost și în zilele părintelui domniei mele Ioan Mircea voievod (1386-1418 n. n.), tot așa să fie și acum, slobode toate”³³. Într-o măsură mai mică, e drept, legături comerciale cu Brașovul au avut și unele sate din zona noastră. La sfârșitul secolului al XV-lea și începutul celui următor documentele consemnează negustori din satele Buzăului prezenți cu mărfuri la Brașov. Între 1482-1496 este amintit cazul lui Bobul din Sărata, prădat de un Capotă, care se refugiase apoi la Brașov³⁴. Următoarea apariție documentară a satului Sărata, alături de Rușețu, are loc la 27 mai 1510³⁵. Registrele vicesimale ale Brașovului, adevărate mine de informații pentru istoricii buzoieni, relevă cca 60 de sate din județul Buzău care în prima jumătate a secolului al XVI-lea (1508-1550) și-au vândut produsele la Brașov: Balta (Tocila), Batogu, Bădeni, Băligoși (azi, Deleni, com. Scorțoasa), Bălișoara (dispărut), Bălțați, Bâsca, Benga, Blăjani, Bogătești, Brădeanu, Brăești, Brăgărești, Brăgești, Brebu, Căldărești, Cârștienești, Chiojdu, Cislău, Cocorăști (Beceni), Crângu, Detcoi (dispărut), Florești, Fundeni, Găgeni, Gârbovi (inclus în Râmnicu Sărat), Glaveș (dispărut), Gomoești, Groșani, Hoșta (dispărut), Hulubești, Istrița, Jideni (azi, Podgoria), Leotești (dispărut),

³¹ D.R.H. B. ..., vol. I, *op. cit.*, p. 88, doc. nr. 43 din 10 iulie.

³² *Ibidem*, pp. 125-126; doc. nr. 65, datat după martorii divanului.

³³ *Ibidem*, p. 131; doc. nr. 69, datat ca posterior privilegiului din 30 ianuarie 1431.

³⁴ Bogdan, I., *Relațiile Țării Românești cu Brașovul și Țara Ungurească*, București, C. Göbl, 1905, pp. 207-293.

³⁵ B.A.R., *Documente istorice*, XXXIX/3.

Lunca Frumoasă, Miroși, Mocești (dispărut), Moșești, Mucești (azi, Al. Odobescu), Mușcel, Năeni, Opăriți (dispărut), Padina, Păltineni, Păltiniș, Pâcleni, Pârscov, Pârscoveni (azi, Balta Plopului), Pleșcoi, Plopeni, Rădulești, Săhăteni, Sărata, Scăeni, Sibiciu, Stăncești, Schei (inclus în Vintilă-Vodă³⁶), Zorești³⁷. Conform celor menționate anterior, putem aprecia că marea majoritate a acestor sate aveau între 100 și 200 de ani de când primii lor locuitori „bătuseră țărutul”.

O întărire cu imunități dă la 1 august 1451 domnitorul Vladislav al II-lea „institului boier al domniei mele, jupânului Mihail și fiului său Stanciul, ca să-i fie satele numite Rușii și Vodnovul și Racovița și Tatarei ... covi și siliștea de la Amara. Și, de asemenea, Rușii să nu dea vamă la Târgoviște. Acestea toate să le fie de ocină și de ohabă lor, nepoților și strănepoților lor, începând de la vama oilor, de vama porcilor, de vama stupilor, de găletărit, de vinărici, de dijme, de cositul fânului, de copaci, de podvoade, de cărături, adică și de celelalte slujbe mari și mici câte se găsesc în țara singur stăpânitoare și stăpânirea domniei mele”³⁸. Satele enumerate în hrisov nu se află azi în județul Buzău, exceptând siliștea Amara, care indică vatra satului Amaru, din județul Buzău.

Alt sat buzoian întâlnit mai des prin actele vechi este Cucuteni, localizat lângă Balta Plopului și Lipia, în apropierea orașului Buzău, sat în care a ființat în trecut și o mănăstire, dar care a dispărut ca și satul care era întărit prin hrisovul lui Radu cel Frumos din 1473 jupânului Mihail, fiului său Stan, mare spătar și lui Chirtop, împreună cu ocina Bucovei și siliștea Cocoșarii. Ultimele achiziții ale proprietarilor amintiți nefiind din zona Buzăului, iată ce precizează hrisovul despre satul care ne interesează: „Și iar să fie lui jupân Mihail ocină în Cucuteni, a treia parte, de la Orla și de la Voinea, feciorul Manughevi, pe aspri 1000 gata”³⁹.

Uneori, numele satului (proprietății) nu ajunge pentru o identificare corectă, dat fiind faptul că două localități din același județ sau din județe diferite puteau purta același nume. Este cazul satelor cu numele Cernătești, unul în județul Prahova, altul în județul Buzău. Cel din Prahova era confirmat la 25 august 1469 de același domnitor de mai înainte proprietarilor cunoscuți

³⁶ Adaosul dintre paranteze, cf. Bâzgan, M., *Indicatorul localităților medievale din Țara Românească până la 1831*, București, Ed. Cartea universitară, 2004, sub nume.

³⁷ *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt, vol. I-III, Kronstadt, 1886-1890*, indici, precum și Manolescu, R., *Comerțul Țării Românești și Moldovei cu Brașovul*, București, Ed. Științifică, 1965, anexe.

³⁸ *D.R.H. B. ...*, vol. I, *op. cit.*, pp. 181-183; doc. nr. 104, întărit la 25 august de Radu cel Frumos voievod, reprodus de Aurora și Ion Cojocaru în *Comuna Amaru. File de monografie*, Buzău, Editgraph, 2014, pp. 15-16.

³⁹ *Ibidem, D.R.H. B. ...*, *op. cit.*, pp. 241-242; doc. nr. 145 din 16 septembrie.

deja – jupân Mihail, fiul său Stan și bătrânul Chirtop, împreună cu alte sate și niște țigani⁴⁰. Cernăteștii Buzăului, despre care am mai amintit, sunt atestați și ei tot în acest veac al XV-lea, dar la 31 iulie 1487, când mănăstirii Snagov și egumenului său li se acorda de către Vlad Călugărul „ca să le fie vinăriciul în Podgorie, ce este zeciuală din vin în satul Cernătești, ori cât este hotarul Cernăteștilor, să-și ia călugării”⁴¹. Ambele sate fiind așezate în zone viticole (la Cernăteștii Buzăului s-a patentat vinul pelin, cu care brașovenii se aprovizionau în secolul al XVIII-lea), dacă la numele lor nu se preciza și județul, confuzia avea loc cu ușurință, ba chiar proprietarii ajungeau la litigii pentru ele, așa cum demonstrează un document din 1656, pe care l-am depistat în fondurile B. A. R. La 10 noiembrie acel an, în prima sa domnie, Constantin Șerban judecase o pricină între mănăstirile Glavacioc și Snagov, întărind primei Cernăteștiul „din sud Saac”, iar Snagovul „să caute alt Cernătești, din Buzău, de lângă Sărata, ce este scris în cărțile lor”⁴².

La 21 aprilie 1489, același domnitor întărește jupânului Drăghici satul Corneni, pe care acesta l-a schimbat „de au dat feciorilor Pardosului și fratelui Pardosului jumătate din Răduleștii de la Călnău. Aceasta au dat pentru Corneni”⁴³. „Catalogul...” lui I. R. Mircea localizează satul Răduleștii de Călnău „lângă Petrișoru, raionul Râmnicu Sărat”⁴⁴.

Ultimul deceniu al veacului al XV-lea sporește simțitor numărul locurilor din județul Buzău atestate documentar într-o formă sau alta. Cu prilejul confirmării unor sate sau moșii hrisoavele domnești dau și hotarele locului respectiv. Așa s-a întâmplat, spre norocul nostru, cu satul Odobenii (azi, locul său se numește Odoaba, căci satul a dispărut). Iată prima parte a documentului din 1 oct. 1491: „Cu mila lui Dumnezeu, Io Radul voievod și domn a toată Țara Românească, feciorul marelui și preabunului Vladul voievod. Dat-am domnia mea această poruncă a domniei mele boiariului domniei mele lui Stan peharnic și cu feciorii lui, câți Dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie lui moșăie satul Odobenii du preste tot hotarul, din apă și din pădure și din câmp și du preste toate hotarale, dupretutindenea și cu venitul, însă siliștea satului. Însă hotarale să știie: însă hotarul de sus până hotarul Mierăi și iarăși în sus, pă hotarul Ojăștilor, de acolo pă hotarul Căndeștilor în jos și de acolo până în hotarul Plășcoii. Pentru că iaste a lui bătrână și dreaptă moșie de la bătrânii domni”⁴⁵.

⁴⁰ *Ibidem*, pp. 228-229; doc. nr. 135.

⁴¹ *Ibidem*, pp. 329-331; doc. nr. 205.

⁴² B.A.R., Fond Documente istorice, CMXI/107; doc. rezumat în *Catalogul documentelor Țării Românești*, Buc., A.N.R., vol. VIII, p. 524; doc. nr. 1157 din 10 nov. 1656.

⁴³ *D.R.H. B.*, vol. I, *op. cit.*, pp. 344-345; doc. nr. 215.

⁴⁴ Mircea, I. R., *op. cit.*, p. 568.

⁴⁵ *D.R.H. B.*, vol. I, *op. cit.*, p. 506; doc. sub litera C. (îndoielnic), data nu corespunde cu domnia lui Radu cel Mare (1495-1508), iar divanul nu corespunde cu nici un alt divan.

Iată deci numele altor 4 sate buzoiene atestate documentar înainte de 1500: Cârdești, Mierea, Ojăști (azi, Ojasca) și Plășcoii (azi, Pleșcoi).

În a doua domnie (1482-1495) Vlad Călugărul întărește la 10 februarie 1494 lui Vlad, fratelui său Fârcea și unchiului lor Gorga o parte de moșie în Bădeani, „pentru că a venit Gorga înaintea domniei mele, de a așezat pe nepoții săi, jupân Vladul spătar și jupân Fârcea și pe fiica lui Gorga, Stana, peste ocina sa, peste cât are în Bădeani, ca să fie frați nedespărțiți cât vor trăi. Dar cât va fi Gorga viu, singur să-și stăpânească acea ocină, iar după moartea lui Gorga, să fie jupân Vladul spătar și fratele său, jupân Fârcea peste jumătate din acea ocină, care este mai sus scrisă, iar fiica lui Gorga, Stana, să fie singură peste cealaltă jumătate”⁴⁶.

Voievodul Radu cel Mare, amintit mai înainte, este emitentul hrisovului din 15 iunie 1499 prin care „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele boierului domniei mele jupânului Chicoș cu fiii lui și cu fiicele lui, anume Stanca și Vișa și Rada cu fiii lor și oricâți fii sau fiice i-ar lăsa Dumnezeu jupânului Chicoș, ca să-i fie în Fântânele și în Vernești și în Plăcicoi și în Gugești și în Cornu și în Cerih și în Milești, oricâte sânt părțile jupânului Chicoș ... pentru că sânt acele sate toate și țigani veche și dreaptă ocină, dedină a jupânului Chicoș”⁴⁷. Dintre satele enumerate, astăzi aparține județului Buzău doar Vernești. Plăcicoi, nume azi dispărut, se apreciază că este satul Brădeanca, din fostul raion Făurei, în fostul județ Râmnicu Sărat⁴⁸.

Câteva cuvinte acum despre așezămintele monahale ale Buzăului. În mod direct și explicit nici o mănăstire sau schit nu sunt atestate în perioada analizată aici. În mod indirect însă, argumente arheologice și culturale susțin existența unor lăcașuri rupestre din Munții Buzăului cu mult înaintea acestei perioade. Este cert dovedit științific că fosta bisericuță a fostului schit Profiru, numită Peștera sau Fundu Peșterii, indiscutabil nestemata din coroana triumghiului Aluniș-Nucu-Ruginoasa, are pereții „gravați cu reprezentări de arme și diverse simboluri preistorice, date și cu inscripții și simboluri creștine..., realizate în preistorie, într-un interval cuprins între începutul mileniului III – prima jumătate a mileniului II a. Chr.”, când grota a servit ca lăcaș cu funcții magico-religioase și de inițiere⁴⁹. Cel mai vechi an incizat pe pereții Peșterii este anul 330, despre care se crede că este anul nașterii Sfântului Sava (Gotul); numele Sava apărând și el de vreo câteva ori pe pereți. Schitul Profiru este atestat documentar abia la 15 august 1638, când egumenul său semnează un act de

⁴⁶ *Ibidem*, pp. 398-399; doc. nr. 245.

⁴⁷ *Ibidem*, pp. 476-477; doc. nr. 292.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 564.

⁴⁹ *Grota Fundu Peșterii. Nucu-Bozioru*, Muzeul Județean Buzău, 2015, p. 2 (pliant).

schimb: „Monah Calivit ot Porfirie”⁵⁰. Schitul Agaton, atestat prin pomelnicul de pe peretele altarului în timpul domniei lui Neagoie Basarab (1512-1521), își are începuturile cel puțin cu un veac mai devreme. Pomelnicul amintit conține și numele arhiepiscopului de Buzău, Dositei, necunoscut din altă sursă⁵¹. Datarea bisericuței rupestre a fostei mănăstiri Aluniș, comuna Colți, este diferită, susținându-se sec. al XVI-lea, al XIII-lea (1272 sau 1277) și sec. IV-VII. La 7159 (1650-1651) Matei Basarab înnoiește moșnenilor din Scăeni un act dat în 1524 de Radu de la Afumați, întărit și de domnii de după el, „cărți vechi și stricate”, văzute de domn, care a preluat hotarele după ele. Rezultă astfel că la 1524 moșia Scăeni se învecina în partea de jos cu schitul Aluniș, iar în partea din munte cu Vârful Agatonului. Documentar, Alunișul este atestat la 7095 (1586-1587)⁵². În sfârșit, fosta mănăstire Bradu, atestată documentar la 1617 f.l.z.⁵³, datează „mai dinainte vreme, din descălecătoare”, după cum mărturisesc la 15 mai 1642 boierii din Bădeni și moșnenii din jur, iar întărirea domnească a lui Matei Basarab din 25 februarie 1643 mai precizează și ea: „Aceste dedine au fost date mănăstirii de moșii boierilor și ai megiașilor de mai sus de la întemeierea țării, iar de când cu relele întâmplări s-au pierdut cărțile ei”⁵⁴.

Concluzia logică a celor precedente ne obligă înainte de toate să constatăm puținătatea documentelor din sec. al XIII-lea și al XIV-lea care s-au păstrat pentru această parte de țară românească, comparativ cu Moldova și Transilvania, ceea ce arată mulțimea și intensitatea evenimentelor tragice care s-au abătut asupra acestor meleaguri, nenorociri care au făcut nu doar victime umane și materiale, ci și în rândul actelor scrise. Edificator în acest sens este un hrisov prin care Alexandru Iliăș întărea în 1617 mănăstirii Motnău (Den Schituri) moșii la Bălănești, pe care le dobândise în veacul trecut. „Și au avut sfânta mănăstire și cărți pentru aceste moșii, făcute din zilele altor domni, ci au perit de răotăți când au venit Batăr Gabăr aici în țară cu Ungurii”⁵⁵. La fel se întâmplase și cu actele de proprietate ale mănăstirii Menedic, pe care „le-a pierdut de răutăți când au venit tătarii acum în zilele domniei mele, de au robit

⁵⁰ DANIC București, M-rea Bradu, III/7; doc. reprodus în colecția „Scormonind ...”, *op. cit.*, p. 50, doc. nr. 11.

⁵¹ Cocora, Gabriel Pr., *Episcopia Buzăului...*, Buzău, Ed. Episcopiei Buzăului, 1986, p. 71.

⁵² *D.I.B. B. ...*, veacul al XVI-lea, vol. V, ed. cit., 1952, p. 262.

⁵³ DANIC București, Mss. 442, f. 2 v (Apuđ *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. II, DGAS, 1974, p. 427).

⁵⁴ *Catalogul documentelor Țării Românești*, vol. V, ed. cit., 1985, pp. 303, 403-404.

⁵⁵ Mândricel, I., *Scormonind ...*, p. 49, doc. nr. 7 din 13 ianuarie.

jumătate din țara domniei mele”⁵⁶. Puținătatea documentelor păstrate explică de ce Buzăul nu are decât puține sate atestate indirect în secolele al XIII-lea – al XIV-lea și atestate direct în secolul al XV-lea precum cele amintite în paginile anterioare.

⁵⁶ Idem, *Izvoare din adâncuri. Începuturile învățământului buzoian la sate*, Buzău, Ed. C.C.D. Buzău, 2000, p. 27; doc. din 30 iunie 1625, amintind de năvala tătarilor din Bugeac din toamna anului 1623.